

пригноблювали творчу особистість та художню якість, все-таки з'явилося чимало високохудожніх творів.

Великий вплив на мистецтво краю мала школа Миколи Прокопенка, де заперечувалися ідеї війни, агресії, насильства. Живопис та графіка цих років мали різні художньо-естетичні орієнтації. Мистецькі засади того часу формувалися у важких реальних умовах, і їхній розвиток мали визначити художники нових сучасних поглядів. Незважаючи на складнощі реальних умов перехідного періоду, завдяки міцним культурним традиціям сформувався належний для розвитку живопису та графіки творчий клімат. У ці роки були накреслені основні мистецькі орієнтації, що мали значення для зміцнення духовного потенціалу мистецтва. У художників простежується деяке засвоєння творчих ідей: імпресіонізму, абстракціонізму, модернізму. Звертаючись до творчості світових митців-попередників, художники регіону поєднували її із сучасним світосприйняття різноманітних стилевих тенденцій. Мистецькі напрями Самбірщини ХХ–ХХІ століття мали своєрідний та позитивний вплив на творчість художників зазначеного періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голубовський Є. Триста випускників / Є Голубовський // Комсомольська іскра. – 1972. – № 92/4648. – С. 2.
2. Костів М. Юрій Кульчицький, але не той, хто врятував Відень / М. Костів // Самбірські вісті. – 1992. – №142/342. – С. 3.
3. Кульчицький Ю. Графіка, кераміка, малярство, колаж: Альбом / Ю. Кульчицький. – Париж: [Б.Вид.], 1991. – 104 с.
4. Машура Г. Самбір і Самбірщина / Г. Машура. – Дрогобич: Коло, 2005. – 288 с.
5. Одрехівський В. Юрій Кульчицький – український художник у Франції / В. Одрехівський // Вісник Львівської академії мистецтв. – Вип. 3. – Львів, 1994. – С. 108.
6. Прокопенко І. Спогади про батька / Ігор Прокопенко // Арт-клас. – Л.: ЛІППО, 2007. – № 2. – С. 94-95.
7. Рогатченко О. Образотворче мистецтво радянської України 1930-х років. Автореф. на здоб. кандидата мистецтвознавства / О.Рогатченко. – Львів, 2004. – 19 с..
8. Сікора Л. Бойківщина. Науковий збірник. Том 1 / Л. Сікора. – Дрогобич: Добре серце, 2002. – 322 с.
9. Телефанко О. Патріарху самбірських художників – 85 / О. Телефанко // Голос Самбірщини. – 1996. – № 24/96. – С. 1.

УДК 85.125

О. О. СЛОБОДЯН

КУТСЬКЕ ГОНЧАРСТВО КІНЦЯ ХІХ–ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглядається гончарство Кутського осередку як своєрідне історико-культурне явище. Висвітлено розвиток художньо-промислового керамічного виробництва середини та другої половини ХХ ст., яке сприяло збереженню локальної школи традиційного керамічного розпису. Зосереджено увагу на персоналіях провідних майстрів, зокрема на творчій діяльності М. Волощука, М. Угринюка, А. Волощука та інших.

Ключові слова: Кути, розпис, керамічне виробництво, декор, майстри

О. А. СЛОБОДЯН

КУТСКОЕ ГОНЧАРСТВО КОНЦА ХІХ–ХХ СТОЛЕТИЯ

В статье рассматривается кутское гончарное искусство как самобытное историко-культурное явление. Раскрыто развитие художественно-промышленного керамического производства середины и второй половины ХХ ст., которое благоприятствовало сохранению локальной школы

традиционных керамических росписей. Сосредоточено внимание на персоналиях известных мастеров, особенно на творческой деятельности М. Волощука, М. Угринюка, А. Волощука и других.

Ключевые слова: *Куты, роспись, керамическое производство, декор, мастера.*

O. O. SLOBODYAN

KUTY POTTERY OF THE END OF THE XIX AND XX-TH CENTURIES

The author considers pottery of Kutu area as a peculiar historical and cultural phenomenon in his article. He casts a new light on the development of the art handicraft ceramic manufacture of the second half of the XX-th century, which promoted formation and preservation of the local School of ceramic painting further on. He pays special attention to the personalities of M. Voloshchuk, M. Uhrynyuk, and A. Cheshnyovs'ky, the leading masters, in particular.

Keywords: *Kuty, pottery, artistic peculiarities, decoration, masters.*

Серед найвідоміших гончарних центрів на Гуцульщині – Косова та Пістиня – у другій половині XIX — початку XX ст. широкого піднесення набуває кутське гончарство, спадщина якого сьогодні привертає особливу увагу своєю раціональною технологією, широкою типологією виробів, багатством форм і декору. Впродовж другої половини XX ст. аж до його занепаду мало хто із дослідників серйозно займався вивченням історії гончарного виробництва [3]. Адже це сьогодні вкрай необхідно не лише для важливості популяризації кращих надбань визначних осередків гончарства у науковому і практичному планах, але й для того, щоб дослідити витoki розписної кераміки Косова і Пістиня, тим більше, що кутське гончарство значною мірою спричинилося до формування стилістики гуцульської кераміки та її експорту в сусідні країни. Тому метою написання статті є висвітлення становлення та основних етапів розвитку промислового гончарного виробництва середини та другої половини XX ст., а також значення творчої діяльності визначних гончарів, що відіграли неабияку роль у збереженні місцевої школи традиційного керамічного розпису.

Історія розвитку цього прадавнього ремесла, яке століттями формувалося як одне із поширених традиційних ремесел, сягає до часів появи перших поселень, виникнення яких пов'язується із солеварінням [4].

Про історію та розвиток гончарства засвідчують інші історичні та археологічні матеріали. Наприклад, на околиці села Старі Кути в урочищі Городище (тепер вулиця Лазориків) збереглися залишки укріпленого поселення і могильник давньоруських часів, на місці яких було знайдено уламки чорнолощеної кераміки зі штампованими та лощеними візерунками [1].

Упродовж багатьох століть кутські гончарі забезпечували глиняним посудом низку сіл, розташованих над руслом Черемошу. До речі, назва «Кути» походить від свого географічного розташування, яке знаходиться між річкою Черемош та гірськими схилами Карпат, утворюючи виразну форму кута.

У перших письмових джерелах Кути датуються 1448 роком, коли власником містечка був Михайло з Войникова. 1715 р. Йосип Потоцький надав містечку статус магдебурзького права. З розширенням його одна з окраїн виділилася в окрему адміністративну одиницю під назвою Старі Кути. 1717 р. отримали від Й. Потоцького привілей вірмени, які прибули сюди з Молдавії [2]. Займаючись торгівлею та різними ремеслами, вони замовляли у кутських гончарів керамічні вироби, в тому числі й посуд, що, у свою чергу, давало можливість розширювати місцевий ринок і сприяти подальшому розвитку гончарства. Натомість кутські гончарі, враховуючи естетичні запити вірмен та особливості їхньої культури, почали все частіше використовувати окремі геометризовані елементи декору, що не могло не вплинути на формування виразних стилістичних особливостей кутської кераміки загалом.

XIX ст. – це період високого виробництва димленої та простої полив'яної кераміки в Старих Кутах. Тут гончарі забезпечували глиняним посудом ряд сіл, розташованих уздовж бережжя русла річки Черемош. Наприкінці XIX ст. в Кутах проживало понад півсотні гончарів [8]. Саме через цей центр гончарства на Буковину, і далі на Румунію, вивозилися

майолікові вироби з Косова й Пістиня до інших країн Європи, зокрема до Австрії і Польщі, що сприяло розвитку місцевих гончарних ремесел. Не випадково в музеях Румунії можна побачити гуцульські керамічні вироби, що походили з «де-Кутів» [5]. У результаті інтенсивного розвитку наприкінці XIX та на початку XX ст. на Гуцульщині добре функціонували три потужні центри гончарного промислу: Косів – Пістинь – Кути. У кожному осередку зокрема була вже своя сформована стилістика розписів. Століттями в них гончарі не лише розвивали, але й зберігали саме свою місцеву декоративну систему розписів, тим більше, що відстань від Косова до Пістиня та Кутів (із селом Старі Кути) є невеликою, всього 8-10 км. Така сукупність незалежних мистецьких центрів на невеличкій території в межах одного району є взірцем того феномену, що сприяло особливому розвитку й піднесенню гуцульської кераміки у її найрізноманітніших формах та декорі.

Наприкінці XIX – початку XX ст. кутське гончарство набуло бурхливого розвитку. Багато гончарів проживало на Пеньківці (присілок Старих Кут), також в центрі містечка Кути. У церковних книгах реєстрації померлих знаходимо деякі відомості про гончарів, зокрема називаються їхні професії та рік смерті [7]. Тут же вказані дати народження гончарів Антона Чешньовського (1868-1932), Павла Власа (1883-1932), Станіслава Власа (1854-1928), Стефана Наппа (1816-1906), Олексія Кузера (1864-1905), Антонія Власа (1839-1916), Михайла Соколовського (1840-1910), Антонія Власа (1871-1920), Степана Брошкевича (1870-1918), Миколи Чешньовського (1864-1921), Миколи Чешньовського (1863-1923), Йосипа Брошкевича (1900-1922), Петра Власа (1847-1938). Найстаріші з них могли вже працювати з середини та другої половини XIX ст. До кінця XIX ст. у Кутах працювали цілі гончарні родинні династії гончарів Чешньовських, Власів, Брошкевичів, Наппів. Здебільшого гончарі виготовляли простий полив'яний посуд, рідше білений посуд, який розписували ріжковою технікою. Проте більшу частину в асортименті гончарної продукції становили димлені вироби, що мали чорний або сивий кольори. У народі їх називали чорною, сивою або димленою керамікою. Місцеві гончарі декорували її своєрідними лискованими розписами, які особливо вирізнялися від косівських чи пістинських. Саме такі вироби виготовляли гончарі зі Старих Кут: Олекса Ілюк (1865-1940), Іван Бойчук (1891-1933), Федір Угринюк (1884-1944). Крім ужиткового посуду, гончарі виготовляли ще черепицю та кахлі.

Ритований розпис по ангобованій поверхні посуду з'явився в Кутах наприкінці XIX століття. Спершу у вигляді простих мотивів декору – зубців, копитець, кружечків, підківок, рисочок тощо. На початку XX ст. когорту місцевих гончарів поповнює Яків Волощук (1863-1915) – пістинський майстер з відомої династії Волощуків [8]. Продовжуючи гончарські традиції рідного села, він тим самим впливав і на розвиток кутської орнаментики. Особливо майстер добре володів технологією чорнолощеної кераміки, яка у Пістині мала свої давні традиції.

Значне місце в розвитку гончарного ремесла у 20-их–30-их роках XX ст. посідають брати Андрій та Петро Наппи, Степан Брошкевич, брати Антон та Микола Чешньовські. На цей період починає формуватися творчість Михайла Яковича Волощука та Михайла Угринюка. Асортимент виготовлення гончарних виробів залежав від попиту не лише місцевого населення, але й навколишніх сіл, окрім того, продукція кутських гончарів вивозилася на Буковинську Румунію через торговельні шляхи, які проходили залізною колією. Окрім так званої мальованої кераміки, кутські гончарі виготовляли ще чорнолощений та простий полив'яний посуд. Особливо славилася родина Чешньовських. Маючи свої керамічні печі та досконало володіючи народним технологічним процесом, вони виготовляли найрізноманітніший посуд – від простих полив'яних, димлених до мальованих виробів. Доброї слави як талановитий майстер зажив один із останніх представників цієї родинної династії – Антон Чешньовський. Гончар народився 1905 року. В дитинстві допомагав своїм батькам. Досягнувши п'ятнадцятирічного віку, молодий гончар уже досконало володів роботою за гончарним кругом. Серед виробів особливим попитом користувалися горщики, миски та збанки з добре вишуканими пропорційними формами та розписом, а з часом пробував також виготовляти декоративні вироби, зокрема вази. Із 1946 року працював разом з відомими майстрами гончарної справи М. Я. Волощуком та М. Угринюком у Промкомбінаті в Кутах. Пізніше працював гончарем у

косівських керамічних майстернях. Працював творчо. Чимало його виробів експонувалося на виставках у Києві, Івано-Франківську, Коломиї. Вийшовши на пенсію 1968 року, Антон Чешньовський продовжував займатися прадавнім родинним ремеслом. Автор статті неодноразово відвідував виробничу майстерню, яка займала досить значну територію і складалася із декількох приміщень, у яких окремо знаходилися гончарні круги, невеличкі кімнати для сушки і розписування виробів та великого горна. Варто зазначити те, що гончарні печі, на відміну від Косівських та Пістинських, які будувалися окремо від житлових чи виробничих приміщень, в Кутах були у вигляді прибудови до гончарних майстерень, враховуючи всі функціональні особливості та практичну вигоду. Незважаючи на свій похилий вік, Антон Чешньовський в 70-их–80-их роках ХХ ст. активно продовжував працювати в галузі гончарної справи, виготовляючи ужитковий посуд: миски, збанки, горщики, підвазонники декоруючи їх геометричними орнаментами.

Чимала заслуга в розвитку кутської кераміки у післявоєнні роки належить талановитому майстрові Михайлові Волощуку (1905-1959). Змалку, як і його ровесники, навчався гончарної справи у свого батька Якова Волощука (1867-1915), а бувало, наймався й до інших гончарів, зокрема до пістинського гончаря Петра Кошака вивчати секрети гончарного ремесла та заробляти собі на прожиток. З часом самостійно розпочав своє власне керамічне виробництво, особливо тоді, коли досягнув народну традиційну технологію розпису кутської школи народного розпису із властивою для неї усталеною геометризациєю орнаментики та привнесенням до кольорової палітри синього кольору – кобальту. На виставці 1938 р. М. Волощук вперше експонує свої вироби для огляду земляків, а через рік очолює артіль, яка була організована гончарями-бідняками 1939 року. Широкий діапазон творчості та організаторські здібності Михайла Волощука особливо розкрилися, коли 1946 року ним було створено Промкомбінат керамічних виробів, що у свою чергу сприяло подальшому розвитку гончарного промислу. Очолював свій перший мистецький колектив Михайло Волощук аж до створення художньої артілі «Килимарка» (1956), при якій було організовано художньо-керамічний цех в Кутах. В основу орнаментальних розписів було покладено традиційні геометричні мотиви, внаслідок чого були гарно відформовані вази, куманці, декоративні тарілки, горщечки для квітів, які вирізнялися своєю стилістикою від пістинських та косівських виробів.

До праці на цьому керамічному виробництві були залучені Антон Будз і Михайло Угринюк. Незважаючи на труднощі, пов'язані з доставкою та виготовленням відповідних барвників, поливи й інших матеріалів, за 10 років існування цього керамічного комбінату було досягнуто чималих успіхів у створенні різноманітного за асортиментом гончарного посуду, декоративної кераміки. Напольні вази, орнаментальні підноси і тарелі привертала увагу своїм якісним формотворенням та багатством оздоблення на районних та обласних виставках. Вироби самобутнього майстра у свій час були удостоєні грамотою першого ступеня СРСР і двох грамот другого ступеня СРСР. За роки своєї нелегкої творчої праці талановитий митець досягнув чималих успіхів у створенні самобутніх виробів, що мали неабияку популярність і попит серед населення. Про стилістику виробів Михайла Волощука яскраво засвідчує творчий доробок, який зберігається у фондах Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Слід зазначити, що з іменем цього визначного майстра пов'язується відродження та становлення кутського керамічного виробництва у повоєнний період.

Після смерті майстра продовжували його справу Іван Чепіга, Антон Будз та Михайло Угринюк. Їхні керамічні вироби, розписані рослинно-геометричними орнаментами з уведенням кобальту, вирізнялися легкими й плавними архітектонічними формами.

Серед кутських гончарів за своїм професійним хистом у виготовленні посуду, напольних ваз, тарелей і дзбанків був відомий Михайло Угринюк (1907-1977). Співавтором його численних робіт була дружина Людвіга Ксаверівна Матусевич (1926-2001). Вона добре знала технологію гуцульських розписів, а тому майстерно наносила орнаментальні мотиви ритованням та ріжкуваннм. Спершу вони разом працювали в артілі «Килимарка» в с. Кутах, а відтак – у художніх майстернях в м. Косові. Вироби Михайла та Людвіги користувалися широкою популярністю не тільки в Кутах, але й далеко за межами України. 1963 р. фабрика

відправила частину керамічних виробів у Канаду і США, серед яких були також і їхні вироби.

Будучи на пенсії, подружжя продовжувало виготовляти невеличкі за розмірами вироби сувенірного характеру. Після смерті чоловіка дружина ще деякий час працювала в художньому керамічному цеху Кутського комбінату, виготовляючи керамічні сувеніри – попільнички у вигляді постоліків, вазочки, тарілочки, мисочки, зозульки, прикрашені виразними мініатюрними візерунками та традиційним колоритом.

У Кутах зажив доброї слави Радомський Михайло Войтенович (1893-1961), гончар з діда-прадіда. Маючи свій великий горн та гончарню, разом із сином Володимиром (1928 р.н.) займався виробництвом чорнолощеної, простої полив'яної кераміки. Проте після смерті батька (1970 р.) Володимир залишив гончарну справу.

У 60-их–70-их роках другої половини ХХ ст. традиції кутських гончарів продовжувала молода генерація майстрів – М.П.Кулешір, А.С.Катеринчук, М.Онисим'юк. І.Чепіга. Особливо відзначилася своєю працелюбністю та добрим хистом розписувати вироби Онисим'юк Марія (1936 р.н.). Молодою дівчиною вона прийшла працювати в «Килимарку». Нелегко давалися перші уроки гончарного ремесла, а відтак і тонкощі художнього розпису. Однією із вдалих робіт молодого майстрині була плесканка, яка експонувалася на багатьох районних та обласних виставках. Згодом низка її керамічних виробів експонувалася на республіканських та всесоюзних виставках у Києві та Москві. За час роботи в художньому керамічному цеху вона була відзначена медаллю та дипломом третього ступеня.

Наприкінці 70-их – початку 80-их років другої половини ХХ ст. у розвиток кутської кераміки значний вклад внесли випускники Косівського технікуму народних художніх промислів ім. В. І. Касіяна (нині Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ), серед яких відзначилася Любов Шпиталенко, учениця М. В. Онисим'юк. 1974 р. вона розпочала свою трудову та творчу діяльність у керамічному цеху в с.Кутах. Через три роки молода художниця стає провідною майстринею цеху. Вона впроваджує в кутський традиційний народний розпис елементи з анімалістикою. Так, до «Олімпіади-80» талановита художниця виготовляє цікавий асортимент посуду та декоративно-ужиткову кераміку. За серію напольних ваз, блюд та підносів Л. Шпиталенко була нагороджена дипломом другого ступеня, а за вироби, присвячені «40-річчю Перемоги» та «1500-річчю Києва» 1982 р. була відзначена грамотами та дипломами на районних й обласних виставках. За участь у виставці ВДНГ у Москві майстриня була нагороджена медаллю «Виставка ВДНГ».

Значну роль у розвитку кутської кераміки відіграло подружжя М. П. та М. А. Джумариків. Активно працюючи над створенням нових взірців гончарних виробів, вони завжди намагалися надати їм особливої вишуканості, добитися майстерності у створенні цікавих орнаментальних композицій. Їхні вироби постійно впроваджувалися у серійне виробництво. Найбільшим попитом у населення користувалися їхні напольні вазы «Пори роки».

З 1969 року в керамічному цеху працював Тарновецький Михайло Тарасович. Здібний майстер відразу зарекомендував себе добрим гончарем. Активний учасник усіх районних та обласних виставок, які проходили в музеях міст Косова, Коломиї та Івано-Франківська, він здобував широке визнання серед шанувальників народного мистецтва. До речі, за сумлінну творчу працю в галузі відродження та розвитку кутської кераміки М. Т. Тарновецький і М. П. Джумарик були занесені на селищну дошку пошани.

До когорти кутських гончарів також належав Іван Ковалюк, який працював у керамічному цеху з 1975 року. Він, як і інші талановиті гончарі, за свої творчі роботи був нагороджений дипломом третього ступеня, а також медаллю за вироби, які майстер присвятив 1500-річчю Києва.

Серед наймолодших майстрів відзначався Іван Юрійчук, котрий прийшов працювати в цех 1983 року. Його вироби відразу привернули увагу творчим підходом до вирішення нових форм та внесенням у традиційний декор мотивів, виконаних технікою ліплення.

На початку 90-их років другої половини ХХ ст. у зв'язку із соціально-економічними кризовими явищами кутське керамічне виробництво занепало.

Таким чином, спадщина кутської народної кераміки засвідчує про широкі можливості застосування її в художньо-освітніх закладах і використання професійними художниками в

сучасному прикладному та декоративному мистецтві. Окрім того, можемо зазначити, що перспективи подальшого поглибленого дослідження означеного культурно-мистецького явища є очевидними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія міст і сіл Української РСР. Івано-Франківська область. – К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1971. – 639 с.
2. Крип'якевич І. З історії Гуцульщини / Іван Крип'якевич. – Львів, 1929. – 10 с.
3. Лащук Ю. Косівська кераміка / Юрій Лащук. – К.: Мистецтво, 1966. – 81с.
4. Німець О. Кути / Омелян Німець. – Косів: Писаний камінь, 1998. – С. 3.
5. Румынское народное искусство. – Бухарест, 1955. – 42 с.
6. Слободян О. Пістинська кераміка ХІХ – першої половини ХХ століття / Олег Слободян. – Косів, 2004. – 132 с.
7. Церковні книги реєстрації померлих зберігаються в Косівському райбюро загсу за № 92, 22.
8. Шухевич В. Гуцульщина / Володимир Шухевич // Репринтне відтворення видання 1889, 1901р. – Верховина, 1997. – 287 с.

УДК 7.721

О. Г. ПАНФІЛОВА

ДЖОЗЕФ САУНДЕРС: ШТРИХИ ДО СЛАВНОГО ІМЕНІ

У статті підсумовано результати двох ювілейних міжнародних конференцій з нагоди святкування 200-річчя першої лекції з історії мистецтва. Простежено віленський та, частково, кременецький періоди життя відомого англійського живописця, графіка та теоретика Джозефа Саундерса.

Ключові слова: віленська школа, гравюра, прикладне мистецтво, живопис.

А. Г. ПАНФИЛОВА

ДЖОЗЕФ САУНДЕРС: ШТРИХИ К СЛАВНОМУ ІМЕНІ

В статье подитожены результаты двух юбилейных международных конференций, посвященных празднованию 200-летия первой лекции по истории искусства. Прослеживается виленский и, частично, кременецкий периоды жизни известного английского живописца, графика и теоретика Джозефа Саундерса.

Ключевые слова: виленская школа, гравюра, прикладное искусство, живопись.

A. G. PANFILOVA

JOSEPH SAUNDERS: FEATURES OF THE FAMOUS PERSON

The article sums up the results of two jubilee international conferences devoted to 200-anniversary of the first lecture on the History of Art. The Vilno and partly the Kremenets periods of life of the famous English painter, graphic artist and theorist Joseph Saunders are reflected in the article.

Keywords: School of Vilno, engraving, applied art, painting.